

Oskari Tokoi – siirtolainen – paluumuuttaja – maanpakolainen – amerikansuomalainen

Asiasanat: muuttoliikkeet, liikkuvuus, liikkumattomuus, pakolaisuus

Kuka oli Antti Oskari Tokoi?

Oskari Tokoi oli yksi tunnetuimmista nälkävuosien jälkeen syntyneistä suomalaisista, jotka olivat mukana ensimmäisessä suuressa Amerikkaan suuntautuneessa muuttoaallossa. Hän sai kokea maahanmuuttajan ja paluumuuttajan vaiheet sekä isänsä kautta että omakohtaisesti.

Tokoin elinaikana (15.5.1873–4.4.1963) maailma muuttui perusteellisesti. Oskari Tokoi syntyi vaatimattomiin oloihin maanviljelijän poikana Kannuksen Yliviirteen kylässä. Niihin aikoihin hänen syntymäpitäjästään oli tullut kaupan, koulun ja rautatien ansiosta viireästi kehittyvä maalaiskunta, jonne oli muuttanut myös ruotsinkielistä väestöä. Tokoilla itselläänkin oli ruotsinkielistä taustaa, sillä hänen isänäitinsä oli syntynyt Söderbackassa Rödsön kylässä Kaarlelassa. Isoäitinsä ansios-ta Oskari oppi ruotsia jo lapsena.

Monien muiden keskipohjalaisten tavoin Oskarin isäkin oli ollut siirtolaisena Amerikkassa, mutta hän palannut sittemmin kotiseudulle ja kuollut pian paluunsa jälkeen. Setänsä luona renkinä työskennellyt Oskari lähti 18-vuotiaana isänsä jäljille Amerikkaan. Kierrellessään maata ja työskennellessään monilla kaivoksilla, hänestä tuli tunnettu raittius- ja ammattiyhdistysmiehes.

Oskari Tokoi palasi Kannukseen vuonna 1900, osti talon kirkonkylältä ja työskente-

li aluksi maanviljelijänä ja kauppiana sekä perusti työväenyhdistyksen. Suomen itsenäisyyttä edeltänyt sekasortoinen aika veti hänet mukaan ammattiyhdistystoimintaan ja politiikkaan. Hänestä tuli mm. ammattijärjestö SAJ:n puheenjohtaja ja kansanedustaja 1907–1917, eduskunnan puheenmies ja senaattori sekä Suomen itsenäisyyden julistaja 100 vuotta sitten.

Punaisten puolelle siirryttyään hänestä tuli kansanvaltuuskunnan elintarvikevaltuutettu. Punaisten kanssa hän pakeni Venäjälle, jossa jatkoi maanmiestensä auttamista hankkien viljaa ja etsimällä Suomesta paenneille pakolaisille sijoituspaikkaa Aunuksesta, Keski-Venäjältä, Siperiasta ja Vienan Karjalasta.

Arkangelissa Tokoi vaihtoi puolta ja jätti kommunistit. Hän liittyi ympärysvaltojen pohjoiseen rintamaan, jossa toimi englantilaisten punaisia sekä saksalaisia ja suomen valkoisia vastaan taistelevassa Muurmannin legioonassa everstin arvoisena yhdysupseerina ja tulkkina. Tarton rauhan jälkeen legioonaa hajotettiin ja suurin osa joukoista sai palata Suomeen, mutta Tokoille alkoi pakolaisen tie. Hän pakeni ensin Englantiin, sitten Kanadaan ja lopuksi USA:han.

Minä ja Oskari

Nojailin koivuun noin 10-vuotiaana poikase-
na Kannuksen hautuumajuhilla ja kuunte-

lin Oskari Tokoin puhetta. Hänen tulonsa synnyinseudulle herätti suurta huomiota, paikalle oli tullut todella paljon väkeä. Oskari Tokoin puheen sisällöstä en muista mitään, mutta muistan sen paikan ja näen sieluni silmin, kuinka vanha mies seisoi puhumassa. Sinne silloin pystytetty puhujapöytä muistuttava muistokivi on vieläkin sammaloituneena samassa paikassa. Sitä ei ole nimetty Oskari Tokoille, vaan niille tuntemattomille vainajille, jotka Kannuksen hautausmaalla lepäävät. Oskari sai toki omankin muistomerkin Kannuksen aseman seutuville, mutta siihen kuului tästä hänen vierailustaan vielä kymmenkunta vuotta. Tuona hetkenä muistiini piirtyi ilmielävä Oskari Tokoi, Amerikan suomalainen, hattupäinen pukuun sonnustautunut kesävieras rapakon takaa. Hänen maanpalkolaisuutensa oli loppunut, kuolemantuomiot peruttu ja synnyinmaan ovet olivat avautuneet. Kannus oli ottanut poikansa avosylin vastaan.

Keski-Pohjanmaa oli saanut Tokoista myös kirjailijan, joka kotiseutunsa 1800-luvun kansanelämän kuvaajana vetää vervoja Samuli Paulaharjulle. Tuo poikasena kokemani hetki innosti myös minut lukemaan Tokoin kirjat ja niistä innostuneena halusinkin tehdä keskikoulussa esitelmän Oskari Tokoista kirjailijana. Opettaja kuitenkin kielsi sen, sillä hänen mukaansa "Oskari Tokoi ei ole kirjailija". Mutta olin kuitenkin oikeassa, sillä Oskari Tokoi-juhlaseminaarissa Kannuksessa sain omin korvin kuulla, kuinka professorin Marja Lähtenmäen esitelmöi Oskari Tokoista oman elämänsä kuvaajana ja vahvasti Tokoin kirjalliset taidot.

Opintopiiri Kansalaispistossa Oskari Tokoi ennen ja jälkeen 1917

Tokoi kiinnostukseni sai uudelleen vauhtia, kun Suomi 100-juhlinta alkoi. Olin paluunmuuttanut Kannukseen Ruotsista, jossa olin asunut lähes 50 vuotta. Siitä ajasta olin työskennellyt yli 40 vuotta ulkосуomalaisena toimittajana ja ajautunut työssäni Keski-Ruotsista Tornionlaakson Haaparannalle. Nyt katsoin Suomea paluunmuuttajan ja siirtolaisen silmin. Ymmärsin Oskari Tokoita paremmin ja olinhan syntynyt samalla "Yliviirtehen" kylällä kuin Tokoi. Olin kuullut koko lapsuuteni ja nuoruuteni ajan hänestä puhuttavan. Tarinat ja kertomuksien sisällöt vaihtelivat kertojasta riippuen, mutta juuri tässä oli koko jutun viehätys.

Kun 50 vuotta sitten lähdin Kannuksesta jatkamaan opintojani Kokkolaan, aloitin Keski-Pohjanmaan maakuntaradiossa ohjelma-avustajana. Sain ohjelmapäällikkö Viljo

Tämän kiven takaa Oskari Tokoi puhui viimeisellä käynnillään Suomessa. Se paljastettiin Kannuksen seurakunnan hautausmaissa tuntemattoman leposijan saaneiden muistolle vuonna 1960. Tilaisuudessa paikalla oli myös kuvan ottaja Juha Tainio.

S. Määttäältä luvan tehdä reportaasin: "Oskari Tokoi kotiseutunsa poika". Tosin jouduin aluksi kiinni sanavalinnoistani, sillä ohjelmassa väitän, että Tokoi ei taistellut itsenäistä Suomea vastaan vaan oman vakaumuksensa mukaisen itsenäisen Suomen puolesta. Jouduin perustelemaan väitettäni ohjelmapäällikölle, mutta sain kuitenkin luvan tehdä valmiiksi ensimmäisen pitkän radiodokumenttini. Löysin jokin aika sitten sattumalta tämän vanhan kelanauhan, digitalisoisin ja kuuntelin sen, muistot tulivat mieleen. Se innosti minua paneutumaan aiheeseen uudelleen.

Skannasimme Siirtolaisuusinstituutissa Jouni Korkiasaaren kanssa myös Oskari Tokoin kirjat. Kannuksen kansalaisopistossa käynnistin opintopiirin "Oskari Tokoi ennen ja jälkeen 1917". Tarkoitukseni oli kerätä muistitietoa Tokoin elämästä, lapsuusvuosista sekä paluunmuutosta Kannukseen. Parhaimmillaan muistelijoina oli toistakymmentä. Lisäksi

kurssilaisista koostunut työryhmä järjesti kolme seminaaria samalla nimellä: "Oskari Tokoi ennen ja jälkeen 1917".

Seminaareja Oskari Tokoista

Ensimmäisenä 24.2.2017 puhuttiin "Ruotsin-suomalaisista ja siirtolaisuudesta Suomesta". Suomen väkiluku vähentyi kaksi kertaa maastamuuton takia. Ensin 100 vuotta sitten punaisten paetessa Suomesta ja toisen kerran 50 vuotta sitten Ruotsiin muuton seurauksena. Silloin syntyi käsite "ruotsinsuomalaiset", jotka ulkosuomalaisena ryhmänä ovat yhtä suuri kuin Amerikan suomalaiset. Kiihkeimpinä Suomesta lähdön vuosina muutti molempiin noin 350 000 ihmistä. Tänäpäivänä Ruotsissa on suomalainen 750 000 vähemmistö, Suomessa syntyneitä ja Ruotsissa syntyneitä, joiden jompikumpi vanhemmista tai isovanhemmista on Suomesta.

Toinen seminaari pidettiin 12.5.2017 Oskari Tokoin syntymäpäivää edeltävänä perjantaina. Se käsittelee Tokoin kotiseutua, kivikautta, Kannus-nimen syntyä, kulttuurielämää sekä Tokoin tietä maanviljelijästä ja kauppiasta kansanedustajaksi. Aiheena oli myös muuttoliikkeet yli kielirajan, rotuopit, rotuhygieniä ja kolonialismi Fennoskandiassa. Syntymäpäivän jälkeisenä lauantaina oli Tokoin Seuran järjestämä juhlaseminaari.

Kolmas 7.8.2017 järjestetty seminaari "Tokoin Amerikka, kirjailija- ja toimittajaseminaari" käsittelee Tokoin vuosia Amerikassa sekä suomenkielisiä lehtiä Amerikassa ja Ruotsissa. Siinä paneuduttiin myös Tokoin lasten kohtaloon. Tämä seminaari liittyi Kokkolan Amerikan viikkoon ja niitä yhdisti Siirtolaisuusinstituutin näyttely: "Kultaisten katujen maahan, siirtolaisten matka Suomesta Pohjois-Amerikkaan". Se avattiin Kannuksen Työväentalolla 5.8. ja siirrettiin Kokkolan kaupungintalolle 11.8. Nämä kolme tilaisuutta olivat työryhmän järjestämiä Keskipohjanmaan Suomi 100-tapahtumia.

Myös Helsingissä järjestettiin tänä vuonna Tokoi-tapahtumia. Paasitornissa pidetyn tilaisuuden aiheena oli "Tokoin senaatti" ja eduskuntatalon Pikkuparlamentissa "Oskari Tokoin rooli ja saavutukset valtiomiehenä".

Maanpakolainen ja amerikansuomalainen

Oskari Tokoi sai kolmen vuoden aikana 1917–1920 kokea, kuinka maailma muuttui ja sota jakoi suomalaisetkin kahteen leiriin. Hänelle

itselleen luettiin kahdesti kuolemantuomio, valkoisilta ja punaisilta suomalaisilta. Perhe hajosi ja lopulta ainoa tapa säilyä hengissä oli paeta rapakon taakse, maisemiin jotka hänelle olivat jo 1800-luvun lopulla tulleet tutuksi.

Siellä pienen maan itsenäisyystaistelija jätti politiikan ja vetäytyi omiin oloihinsa. Sai vaimonsa ja osan perhettäänkin Amerikkaan, mutta kaksi lapsista jäi Venäjälle. Heidän kohtalostaan Tokoi ei eläessään saanut tietää mitään.

Paula Tiihonen, joka on lukenut Oskari Tokoin ja hänen vaimonsa kirjeenvaihtoa ja perehtynyt salaisen poliisiin arkistoihin, kertoi Kannuksessa elokuussa järjestetyssä Tokoi-seminaarissa Tyynne-tyttären synkän tarinan. Tyynne työskenteli Neuvostoliitossa kuulustelijana, joka haastatteli sinne tulleita pakolaisia ja laati heistä raportteja salaiselle poliisille. KGB:n arkistojen avauduttua tutkijoille selvisi, että kaikki Tyynen haastattelemat suomalaiset teloitettiin Stalinin puhdistuksissa.

Vainon vuodet koituivat myös Tyynen kohtaloksi. Vaikka hän kielsi isänsä ja kutsui tätä sosialisti-fasistiksi, hän katosi. Huhuna kerrotaan, että hän joutui Solovetskin saaren vankileirille, jossa hän olisi hukuttautunut Vienan mereen. Toinen tieto on Ukrainasta, jossa hänen passillaan oli joku yrittänyt saada yhteyttä suomalaisiin sukulaisiin, mutta tätä tietoa pidetään harhaanjohtavana ja vääränä. Nyt tiedetään, että hänet tuomittiin kuolemaan ja teloitettiin ampumalla marraskuussa 1937 Leningradissa.

Minua Oskari Tokoin vainon vuosina kuolleiden lasten, Kallen s. 1901 ja Tyynen s. 1903 tarina kosketti henkilökohtaisesti, sillä he olivat saman ikäisiä kuin isäni ja äitini. He varmasti tunsivat ikätoverinsa, koska kaikki neljä olivat syntyneet ja eläneet lapsuutensa Kannuksen kirkonkylällä. Minun vanhempaini, kaupanhoitajan poika ja kestikievarin tytär, jäivät Kannukseen. He menivät naimisiin, saivat kuusi lasta ja vain nuorin lähti siirtolaiseksi Ruotsiin.

Kannuksen kolmannessa "Oskari Tokoi ennen ja jälkeen 1917" -seminaarissa Paula Tiihonen kertoi löytäneensä mietelauseen, jota Lauri-poika kertoi isän usein hokeneen:

"Kun suuren maan johtaja tekee virheen, armeija tulee ja korjaa sen.

Kun pienen maan johtaja tekee virheen – haudankaivaja korjaa sen."